

ISSUES IN JEWISH CONTEMPORARY

SOCIETY

LIFE AFTER LIFE

סמנר מדרשת רחל וחייה

A] MAN AS BODY AND SOUL

1. וַיִּצְרֵהוּ אֱלֹקִים אֶת־הָאָדָם עֶפְרָה מִן־הָאֲדָמָה וַיִּפְּחַ בְּאַפָּיו נְשָׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה:

בראשית ב:ז

Man was created in a different way to the other creatures. They were produced by the ground. Man was created as a blended being - partly from the ground and partly from the 'breath of G-d'

2. הרי אני בורא אותו מן העליונים ומן התחתונים בשביל שלום, הה"ד וייצר ה' אלהים את האדם וגו', עפר מן האדמה מן התחתונים, ויפח באפיו נשמת חיים מן העליונים, דאמר רבי שמעון בן לקיש (אייב כה) המשל ופחד עמו עושה שלום במרומי

בראשית רבה פרשה יב:ח

I will create him from the upper and lower worlds for the sake of peace. Thus it says 'and G-d formed the man, dust from the ground' - from the lower worlds; 'and he breathed into his nostrils the breath of life' - from the upper worlds. And so Reish Lakish quoted the verse: 'Dominion and fear are with Him; he makes peace in his high places'

Chazal emphasized that man is, uniquely, a product of the upper and lower realms and therefore brings a shalom and perfection to the creation, hence the pasuk - 'oseh shalom bimromaiv'

3. ויפח באפיו נשמת חיים - ירמוז לנו הכתוב הזה מעלת הנפש יסודה וסודה, כי הזכיר בה שם מלא ואמר כי הוא נפח באפיו נשמת חיים, להודיע כי לא באה בו מן היסודות כאשר רמז בנפש התנועה (לעיל א כ), גם לא בהשתלשלות מן השכלים הנבדלים, אבל היא רוח השם הגדול, מפיו דעת ותבונה, כי הנופח באפי אחר מנשמתו יתן בו. וזהו שנאמר (אייב לב ח) ונשמת שדי תבינם:

רמב"ן בראשית ב:ז

The verse is indicating to us the elevated nature of the human soul, its foundation and its mystical secrets. The verse uses here the complete name of Hashem and says that He breathed into his nostrils the breath of life in order to inform us that the soul did not come to man from the elements, as He indicated regarding the soul of moving creatures [i.e. their nefesh and guf came from the ground/sea], nor was it drawn down from the Separate Intelligences [i.e. the melachim]. Rather, it was the Spirit of the Great God 'from His mouth comes knowledge and understanding' (Mishlei 2:6). For He who breathes into the nostrils of another person gives him something of his own soul.

4. וימעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו כי ביום אכלך ממנו מות תמות:

בראשית ב:יז

Death was not part of the initial plan for Creation - Man would only become mortal if he ate from the Tree of Knowledge

5. בַּעֲת אֲפִיף תֹּאכַל לֶחֶם עַד שׁוֹבֵף אֶל הָאֲדָמָה כִּי מִמֶּנָּה לְקַחְתָּ כִּי עָפָר אַתָּה וְאֶל עָפָר תָּשׁוּב:

בראשית ג:יט

After the Sin, Man was condemned to return to the dust - see Ch. 1:3 of Derech Hashem who explains that, as a result of the Sin, Man's physical form was now substantially degenerated and could only be fully perfected if it was broken down and reconstituted (in the Resurrection)

6. וישב העפר על הארץ כשהיה והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה:

קהלת יב:ז

A passuk in Kohelet clarifies that death is not the end of the soul, only the body. The soul returns to G-d. All therefore agree that, upon death, the soul goes to another plane of existence - called the olam haneshamot. But what is the precise meaning of 'olam haba' and how does that fit with yemot hamashiach and techiyat hameitim?

7. אין פְּעֶרְפֶּדָּה. ואין זולתָּהּ. אָפֶס בְּלִתְּךָ וּמִי דוֹמָה לָךְ. אין פְּעֶרְפֶּדָּה ה' אֵלֶקֶינוּ בְּעוֹלָם הַזֶּה. ואין זולתָּהּ מִלְּפָנֵינוּ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. אָפֶס בְּלִתְּךָ גּוֹאֲלֵנוּ לִימּוֹת הַמְּשִׁיחַ. ואין דוֹמָה לָךְ מוֹשִׁיעֵנוּ לְתַחֲתֵית הַיָּמִיתִים:

סידור תפילה - שחרית שבת

Our tefillot indicate to us that (i) Olam Hazeih; (ii) Olam Habah; (iii) Yemot Hamashiach and (iv) Techiyat Hametim are different periods in time

B] OLAM HABA

8. העולם הבא אין בו גוף וגויה אלא נפשות הצדיקים בלבד בלא גוף כמלאכי השרת, הואיל ואין בו גויות אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא דבר מכל הדברים שגופות בני אדם צריכין להן בעולם הזה ... אלא צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהן ונהנין מזיו השכינה ... וזה שאמרו צדיקים יושבין דרך חידה אמרו, כלומר הצדיקים מצויין שם בלא עמל ובלא יגיעה, וכן זה שאמרו עטרותיהן בראשיהן כלומר דעת שידעו שבגללה זכו לחיי העולם הבא מצויה עמהן והיא העטרה שלהן ... **השגת הראש"ד** א"א דברי האיש הזה צעיני קרובים למי שאומר אין תחיית המתים לגופות אלא לנשמות בלבד, וחיי ראשי לא היה דעת חז"ל על זה שכרי אמרו כתובות (ק"א) עתידין לדיקים שיעמדו בלבושיהן ... ויהיו העטרות כמשמען וכפשוטן ולא יהיה משל.

רמב"ם הלכות תשובה פרק ח הלכה ב

In the World to Come there will be no physical body but rather the souls of the righteous alone without a body like the melachim. Since there will be no bodies, there will be no eating or drinking or any of the things that a person's body requires in this world. Rather, the tzaddikim will sit with their crowns on their heads and enjoy the radiance of the Shechina ... And when it says that the righteous ill 'sit' this is allegorical i.e. the righteous will be present their without work or effort. Similarly, when they refer to 'the crowns on their heads', this means that the knowledge that they have, and through which they merit life in the Next World, is present with them and serves as their 'crown'. **Commentary of the Ra'avad** : The words of this man seem to me to be close to one who says that there is no Resurrection for the body, but only for the soul. And by my life, this was not the view of Chazal, who said (Ketubot 111) 'in the future the righteous will stand in their clothes' ... and the crowns can be taken literally and not as an allegory!

The Rambam's view of the World to Come was that it is a purely spiritual eternal experience. The Ra'avad and other Rabbis of the time regarded such comments as close to a heretical denial of the Resurrection

C] YEMOT HAMASHIACH

9. אל יעלה על הלב שבימות המשיח יבטל דבר ממנהגו של עולם, או יהיה שם חידוש במעשה בראשית, אלא עולם כמנהגו נוהג, וזה שנאמר בישעיה וגר זאב עם כבש ונמר עם גדי ירבו משל וחידה, ענין הדבר שיהיו ישראל יושבין לבטח עם רשעי עכו"ם המשולים כזאב ונמר ... ויחזרו כולם לדת האמת ולא יגזלו ולא ישחיתו ... וכן כל כיוצא באלו הדברים בענין המשיח הם משלים, ובימות המלך המשיח יודע לכל לאי זה דבר היה משל, ומה ענין רמזו בהן. **השגת הראש"ד**. א"א וכלל כתוב בתורה (ויקרא כ"ו): **והשגתי חיה רעה מן הארץ.**

רמב"ם הלכות מלכים פרק יב

Do not think that in the Messianic Age any aspect of the world's nature will change or that there will be new rules of nature. Rather, the world will continue in its normal way. Although Isaiah says 'and the wolf will live with the lamb and the leopard will lie down with the goat, these are metaphors and parables. They mean that Israel will live in peace with the wicked gentiles who are compared to wolves and leopards ... They will all return to the true faith and no longer steal or destroy ... So too all such [prophecies] of this nature concerning Mashiach are metaphors and in the Messianic era everyone will know to what the parable refers and to what things they hinted. **Commentary of the Ra'avad**: But doesn't the Torah itself say 'I will remove dangerous animals from the land'!?

10. אמרו חכמים אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שיעבוד מלכויות בלבד

רמב"ם הלכות מלכים פרק יב הלכה ב

The Rambam sees Yemot Hamashiach very much as part of this world - a non-miraculous continuation of our current existence, but ushering in an era of world peace. The Ra'avad objects that the Torah itself prophesies the change of animal nature in the Messianic Era, which presumably (as a passuk in Torah, rather than Navi) cannot be interpreted as a mashal (or can it?).

There are therefore 2 views on Yemot Hamashiach:-

(i) the Rambam see Yemot Hamashiach as a natural process representing an era of world peace

(ii) the Ra'avad and the Ramban take the view that the Messianic Era is a supernatural climax to this world. The laws of nature will be changed as a prelude to

D] TECHIYAT HAMETIM

11. ראו עתה כי אני הוא ואין אלהים עמדי אני אמית ואחיה מחציתי ואני ארפא ואין מדי מציל:

דברים לבלט

Techiyat Hametim - Resurrection of the Dead is a core belief of Judaism. It is hinted to in Torah. In Shirat Ha'azinu we see Hashem describe Himself as the G-d who 'kill and brings back to life'. The issue is dealt with directly however in Sefer Daniel

12. ורבים מישיני אדמת עפר יקיצו אלה לחיי עולם ואלה לתרפות לדראון עולם:

דניאל יב:

Many who sleep in the dust shall wake up; some to everlasting life and some to reproach and everlasting abhorrence

The position of the Ramban and the kabbalists is that Techiyat Hametim is the ultimate state of man - an eternal rejoining of body and soul, reaching the level of Adam pre-Sin, whereby the body can become ever more and more refined by the impact of the spiritual soul for all eternity. For the Ramban, this eternal physical-spiritual state is 'The World to Come' - Olam Haba. For the kabbalists, Olam Haba is not the world of souls that a person reaches after death, but the ultimate eternal world of the Resurrection. We see this idea in the following passage from Gemara

13. אמר ליה אנטונינוס לרבי: גוף ונשמה יכולין לפטור עצמן מן הדין, כיצד? גוף אומר: נשמה חטאת, שמיום שפירשה ממני - הריני מוטל כאבן דומם בקבר. ונשמה אומרת: גוף חטא, שמיום שפירשתי ממנו - הריני פורחת באויר כצפור. אמר ליה, אמשול לך משל, למה הדבר דומה: למלך בשר ודם, שהיה לו פרדס נאה, והיה בו בכורות נאות, והושיב בו שני שומרים, אחד חיגר ואחד סומא. אמר לו חיגר לסומא: בכורות נאות אני רואה בפרדס. בא והרכיבני ונביאם לאכלם. רכב חיגר על גבי סומא, והביאום ואכלום. לימים בא בעל פרדס. אמר להן: בכורות נאות היכן הן? - אמר לו חיגר: כלום יש לי רגלים להלך בהן? - אמר לו סומא: כלום יש לי עינים לראות? מה עשה - הרכיב חיגר על גבי סומא ודן אותם כאחד. אף הקדוש ברוך הוא מביא נשמה וזורקה בגוף, ודן אותם כאחד. שנאמר (תהלים נ) יקרא אל השמים מעל ואל הארץ לדין עמו. יקרא אל השמים מעל - זו נשמה, ואל הארץ לדין עמו - זה הגוף

סנהדרין צא.

Antoninus said to Rabbi [Yehuda Hanasi]. "The body and soul can both free themselves from judgement. How? The body can claim: 'it was the soul that sinned since from the day it left me I have been lying quiet as a stone in the grave'. The soul can say: 'it was the body that sinned, since from the day it left me I have been flying in the air like a bird' ". He replied: "I will tell you a parable. To what can this be compared? To a human king who owned a beautiful orchard which contained splendid figs. He appointed two watchmen for it, one lame and the other blind. The lame man said to the blind man 'I see beautiful figs in the orchard. Come and put me on your shoulders so that we can get them and eat them. The lame man rode on the blind man, so they got them and ate them. Some time later, the owner of the orchard came and asked them 'where are the beautiful figs?' The lame man said, 'Do I have legs to walk with!?' The blind man said, 'Do I have eyes to see!?' What did he do? He placed the lame man on the blind man and judged them together. So too, Hashem brings the soul and throws it into the body and judges them together. As it says 'He shall call to the heavens from above, and to the earth, so that He may judge his people'. He shall call to the heavens from above - this refers to the soul; and to the earth that He may judge His people - to the body."

This gemara is seen as a support for the position of the Ramban - that the ultimate day of Judgement will come when the body and soul are reunited in what he calls 'Olam Haba'. The Soul World that the neshama inhabits after death is simply a 'holding zone' pending Techiyat Hametim. This Soul World is often referred to as Gan Eden.

14. ואלו הן שאין להן חלק לעולם הבא אלא נכרתים ואובדין ונידונין על גודל רשעם וחטאתם לעולם ולעולמי עולמים: המינים והאפיקורוסין והכופרים בתורה והכופרים בתחיית המתים ובביאת הגואל ...

רמב"ם הלכות תשובה פרק ג הלכה ו

The Rambam does rule in the Yad that someone who denies Resurrection is a heretic who has no place in the World to Come but there is little elaboration on this and there is practically no reference to the Resurrection in the Moreh Nevuchim. Outside pressures forced the Rambam to publicize his belief in the Resurrection and deny the claims of heresy. He wrote a specific essay on Techiyat Hametim and included it in his 13 ikarim - essential Jewish beliefs

15. "And I will state that the resurrection of the dead - which is widely known and recognized among our people, which is accepted by all groups among us, which is mentioned on numerous occasions in the tefillot, Aggadata, and supplications that were composed by the Prophets and the great Sages who fill the pages of the Talmud and the Midrashim - refers to the return of the soul to the body after it had departed. Concerning this, there has never been heard any disagreement in our nation, nor does it have any [allegorical] interpretation [other than its literal meaning]. Nor is it permissible to rely upon any individual who believes otherwise. ... In conclusion, we have been informed prophetically [concerning Techiyat Hameitim], whether on one or on many occasions, and it has been mentioned countless times by Sages of Israel, both of earlier and of recent times, and it has become widely publicized in our nation, and there is universal consensus that the human soul will return to the body. And this is the proper approach concerning the resurrection of the dead. "

From Ma'amar Techiyat Hametim of the Rambam

The Rambam clearly defends a literal understanding of Techiyat hametim. The question is - what function does it have in his understanding of the ultimate World to Come as a purely spiritual existence? In fact, the Rambam's view was that Techiyat Hameitim will be a temporary state and that those brought back to life will eventual die and go back as a pure disembodied soul to Olam Haba. Thus, for the Rambam, Techiyat Hametim is not directly connected to Yemot Hamashiach or to Olam Haba

SUMMARY 1: THE DESTINY OF THE WORLD

Rambam: THIS WORLD » NATURAL YEMOT HAMASHIACH » TEMPORARY RESURRECTION » SPIRITUAL OLAM HABA

Ramban: THIS WORLD » SUPERNATURAL YEMOT HAMASHIACH » ETERNAL RESURRECTION = PHYSICAL/SPIRITUAL OLAM HABA

SUMMARY 2: THE PATH OF THE INDIVIDUAL SOUL

Rambam: LIFE » DEATH » SOUL WORLD/GAN EDEN » TEMPORARY RESURRECTION » DEATH » ETERNAL SPIRITUAL OLAM HABA

Ramban: LIFE » DEATH » SOUL WORLD/GAN EDEN » ETERNAL RESURRECTION/OLAM HABA

E] REINCARNATION

16. י. עוד שורש אחר נמצא להנהגה בעניני העוה"ז, והוא שהחכמה העליונה סידרה להרבות עוד ההצלה כמ"ש, שנשמה אחת תבא לעוה"ז פעמים שונות בגופים שונים, ועל ידי זה הנה תוכל לתקן בפעם אחת את אשר קלקלה בפעם אחרת, או להשלים מה שלא השלימה. ואולם בסוף כל הגלגולים, לדין שלעתיד לבא, הנה הדין יהיה עליה כפי כל מה שעבר עליה מן הגלגולים שנתגלגלה ומן המצבים שהיתה בס. והנה אפשר שיגיעו ענינים לאדם שנשמתו מגולגלת, כפי מה שיוגרם לה מצד מה שעשתה בגלגול קודם, וינתן לאדם ההוא בעולם מצב כפי זה, וכפי המצב שינתן לו יהיה המשא אשר יוטל עליו וכמש"ל.

דרך ה' בגי'

The Zohar is filled with teachings re-enforcing the concept of reincarnation. It is accepted by all kabalistic thinkers. - Derech Hashem sees reincarnation as a fundamental part of the workings of hashgacha in the world. The Ari z'l wrote the Sha'ar Hagilgulim and R. Chaim Vital wrote Sefer haGilgulim - each outlining the mechanics of reincarnation, including: which Biblical figures are gilgulim of which others, what forms gilgulim can take i.e. across gender/species or inorganic life, how gilgul applies differently to men and women, the concept of 'ibbur' - temporary grafting of another neshama during a person's life, either positively or negatively (as a dibbuk)

17. והנני אומר כי אנשים ממי שנקראים יהודים מצאתים מאמינים בגלגול וקורים אותו ההיעתקות, וענינו לדעתם רוח ראובן תהיה בשמעון, ואחר כך בלוי, ואחר כך ביהודה. ומהם או רובם סוברים שיש שתהיה רוח האדם בבהמה ורוח בהמה באדם, ודברים רבים מן ההזיות הללו והבלבולים. ונתברר לי מה שמדמים שהוא הביאם לידי דבר זה, ומצאתים ארבע טעויות, וראיתי להזכירם ולהשיב עליהם

ספר אמונות ודעות של ר' סעדיא גאון ויח

Rav Saadia Gaon rejected entirely the concept of gilgulim, as did the Sefer Haikarim of Rav Yosef Albo. It is not mentioned by the Rambam

18. וכונתם כי האדם חושב כמה פעמים לייאש א"ע שאין יכול לתקן בשום אופן וע"כ יתנהג תמיד באופן א' ואם יגזור עליו הקב"ה למות ימות אבל טעות הוא שסוף דבר יהיה כל מה שהקב"ה רוצה מנפשו שיתקן מוכרח הוא לתקן ויבוא עוד פעם ופעמים לעוה"ז ובע"כ יוכרח לתקן וא"כ למה לו כל העמל למות ולסבול חיבוט הקבר ושאר צרות ולחזור עוד הפעם ...

משנה ברורה - שער הציון תרכ"ב

But the Mishna Berura clearly accepts the concept. Although belief in reincarnation is not one of the 13 ikarim of emuna, it seems to be the generally accepted view today